

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

IV. MİLLÎ
SELÇUKLU KÜLTÜR VE MEDENİYETİ
SEMINERİ BİLDİRİLERİ

25 - 26 Nisan 1994

AYRI BASIM

060357

06349

1995
KONYA

ÇEKÜL KÜTÜPHANESİ

DEMİRBAŞ NO. 060357

SINIFLAMA NO. 16.2/MU 11997

SAGIŞCI 06369

BAĞIŞCI

GELİŞ TARİHİ 01/21/2008

Saygıdeğeri Hocam,
Prof. Dr. Metin SÖZEN'e

ESKİ VAN'DA SELÇUKLU İZLERİ

17.12.1988

Doç. Dr. Abdüsselâm ULUÇAM

Urartulardan Osmanlı dönemi sonuna kadar sürekli yerleşim alanı olan Van'ın Selçuklu Çağı nedense hep silik kalmıştır. Ortaçağla ilgili tarihi kaynaklarda Van Gölü kıyısındaki Erciş, Adilcevaz, Ahlat ve Gevaş'tan sıkça bahsedildiği halde Van'ın adı nadir olarak geçmektedir (1). Bunun nedeni, ipek Yolu'nun Van Gölü'nün kuzeyinden geçmesi ve tarihi olayların bu yol güzergâhında cereyan etmesi olmalıdır.

1054 yılında Sultan Tuğrul Bey'in akınları sırasında Selçuklularla tanışan Van, 1064'te Sakaroğlu Ebu Dulef'in Emirliğine verilmiş, 1100 tarihinde Emir Sökmen'in kurduğu Ahlat-Şahlar'ın idaresine geçmiştir. Selçukluların bir kolu olan Ahlat-Şahlar, bölge adından dolayı çoğunlukla Ermen-Şahlar adıyla anılmıştır. Ermen-Şahlar, tarihi akış içinde komşuları olan Dilmaçoğulları, Artuklular, Gürcüler, Anadolu Selçukluları ve Harzemşahlarla mücadele etmiş, 1206'da Eyyubîlerin hakimiyeti altına girmiştir. Daha sonra Hakkâri Beyliği gibi mahalli aşiretlerin elinde kalan Van, 1425 yılında Karakoyunlulara teslim olmuş, Akkoyunlu ve Safavîlerin ardından 1534'te Osmanlılara geçmiştir.

Osmanlı Devleti, stratejik açıdan önemli gördüğü Van'ı eyalet merkezi yapmış, zamanla sur duvarları takviye edilip iç kale ve şehir büyük ölçüde imar edilmiştir. XIX. yüzyıldan itibaren batılı devletlerin de konsolosluk ve kolej açacak kadar önem verdiği Van kenti, savaş ve isyanlar sebebiyle 1915-1918 yılları arasında baştan sona yakılarak harabeye çevrilmiştir. Bugün adı "Eski Van" olan harabe kent, bütün mahzuniyetine rağmen kültür mirası bazı yapıları hâlâ bağrında taşımaktadır. Her geçen gün zemine biraz daha yaklaşan bu eserler arasında Selçuklu çağına işaret eden izlere de rastlamak mümkündür. Bunlar, İç Kale'nin oturduğu yalçın kayalığa yakın mesafede yükselen tuğla minareleri ile Ulu Cami ve Kızıl Cami'dir. (Resim 1-3)

1 - ULU CAMİ:

Camii Kebir adıyla da anılan Ulu Cami hakkında pek çok yayın bulunmaktadır

(*) Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Van Gölü Çevresi Tarihi Eserleri Araştırma Merkezi Müdürü

1. Ortaçağda Van Gölü Çevresinin tarihçesi için bkz., İbn-i Havkal, *Kitab-ı Sûretü'l Arz*, Leiden, 1967, s. 346-348; Mukaddesi, *Ahşenü'ttekâsım fi Mârifet'il Ekâlim*, Leiden, 1967, s. 150; İbnü'l Esir, *el Kâmil Fi't-Tarih*, Beyrut, 1965, VII, s. 58; IX, s. 94, 381-385, 449-450; X, s. 292-294; XII, 172,228-230, 463-465; Zekeriyâ Kazvîni, *Asârü'l Bilâd*, Leipzig, 1848, s. 524 vd.; Makrîzî, *es-Sülûk li Ma'rifeti'd Düvel vel Mulûk*, I, Kahire, 1939, s. 169 v. d.; H. Müstevfî, *Nüzhetu'l Kulûb*, Tahran, 1336, s. 100 vd.; M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri*, I, İstanbul, 1944, s. 40-43, 321; O. Turan, *Selçuklu Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, İstanbul, 1980, s. 90-93, 119-121, 154-156, 160-183; *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul, 1980, s. 86, 90-103, 111-116; C. E. Bosworth (Merçil-İpsirli terc.), *İslâm Devletleri Tarihi*, İstanbul, 1980, s. 274-276; F. Sumer, *Kara - Koyunlular*, Ankara, 1984, s. 37v.d.; N. Göğünç, "Van" mad. I. A. XIII, s. 198 vd.; A. Talay, *Bizim Eller Van*, İstanbul, 1988, s. 26-42; G. Ögün, "Tarihte Van", VAN KÜTÜĞÜ (Y.Y.Ü.), Ankara, 1992, s. 75-99

(2). W. Bachmann'ın 1911'de görüntüleyip 1913'te tanıttığı yapının plân, mimari ve süsleme özellikleri muhterem hocam Prof. Dr. Oktay ASLANAPA'nın 1970-1973 yılları arasında yaptığı kazılar sonunda aydınlığa kavuşturulmuş, Sanat Tarihi yıllıklarında etraflıca yayınlanmıştır. Prof. Dr. Selçuk MULAYİM de caminin süslemelerini Selçuklu dönemindeki örnekleriyle karşılaştırarak çizim ve resimleriyle yeniden yorumlamıştır.

Burada yalnız mahalli basında çıkan bilgilerden hareketle, caminin kimliği ile ilgili bir - iki vesika üzerinde durmak istiyoruz.

Uzun süre Ulu Cami'de hatiplik yapan ve adından "bu fakir" demekle yetinen bir zatın yazdığı VAN TARİHİ'nde "Hicretin 355 (966) senesinden sonra kefare-i nasara yine nakz-ı ahid ve tuğyan edüb istilâ-i Eyâlet-i Van ettiklerinden, Akkoyunlu Selatininden **Şah Ermen** demekle meşhur Sahibü'l hayrat ve mücâhidü'l gazavat es **Sultan Abdurrahman** Ahlat'dan gelüp... Van'ın fethine müyesser oldu, pes ol mevzide müşrûnileyh hâlâ müşahade olunduğu üslûb-u garîb üzre **Camii Kebir'i** bina ve tamir etti ki.."cümleleri yer almaktadır (3)

Başbakanlık arşivinde bulunan VII numaralı mühimme defterinde 351 sayı ile kayıtlı 16 Rebiülahir 975 (1567) tarihli padişah buyruğunda;

"Van Beylerbeyisine, Kadısına:

Şah Ermen Camii hatibi olan Darende Mahmud, südde-i saâdetime gelüb, camii mezkûr harâbe müteveccih olduğun bildirüb binasına muâvenet taleb etmeğın, buyurdum ki her biriniz Camii mezkûrün bina ve tamirine gereği gibi muâvenet edüb ihmal ve müsaheleden hazer ediniz" denilmektedir.

Kuyucu Murad Paşa'nın Doğu Anadolu harekâtı sırasında, Van kuvvetlerinin komutanlığını yapan ve uzun süre Van'da kalan Hacı Mehmed Paşa'nın emriyle Van Kadısı Mehmed'in düzenlediği 1020 (1611) tarihli evkâf defterinde, vakıf eserler zikredilirken, " ... Van'da Molla Hasan, **Şah-Ermen Camii Şerifi (Camii Kebir)**, Molla Kasım ve Göllü Baba Zaviyeleri,..." ifadeleri geçmektedir (4).

2. Evliya Çelebi, *Seyahatname* (Üçdal neşr.) IV, İstanbul, 1976, s.1229; W. Bachmann, *Kirchen und Moscheen in Armenien und Kurdistan*, Leipzig, 1913, s. 69 vd.; H.F.B. Lynch, *Armenia. Travels and Studies*, Beirut, 1965, s. 105-107; E. Diez - O. Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul, 1955, s. 302; E. Herzfeld, "Damascus: Studies in Architecture", *ARS ISLAMICA*, XIII-XIV (1958), s. 134; E. Kühnel, *Die Kunts des Islam*, Stuttgart, 1962, s. 76; D. Kuban, *Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları I*, İstanbul, 1965, s. 134; G. Schneider, "Rekonstruktionen Seldschukischer Moscheen", *STY*, II, İstanbul, 1968, s. 139-141; O. Aslanapa, "1970 - Temmuz Van Ulu Camii", *STY*, V, İstanbul, 1973, s. 1-25; J.L.B. Grammont, "Un plan Ottoman inedit de Van au XVIII eme siecle", *OSMANLI ARAŞTIRMALARI*, II, (1981) s. 109; M.T. Tarhan, "Van Kalesinin ve Eski Van Şehrinin Tarihi Milli Park Projesi Üzerinde On Çalışmalar (I): Anıt Yapılar", III. ARAŞTIRMA SONUÇLARI TOPLANTISI, Ankara, 1985, s. 313-316; O. Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul, 1984, s. 197-199; S. Mülayim, "Van Ulu Camii Süsleme Özellikleri", *ERDEM*, VI, Sy. 16, Ankara, (Ocak) 1990, s. 231 vd.; F. Sümer, "Doğu Anadolu'da Moğol ve Türkmen Devirlerine Ait Bazı Tarihi Yapılar Hakkında Düşünceler", *BELLETEN*, LIV, Sy. 210, Ankara, 1990, s. 637; A. Uluçam, "Eski Van'ın Muhteşem Eseri: Ulu Camii", *DÜNYADA VAN*, Sy. 4, İstanbul, 1993, s. 6 ...; E. Atsız, *Van (Erciş-Gevaş-Hoşap) Türk Mimari Eserleri* (I. Ü. Edeb. Fak. basılmamış lisans tezi), İstanbul, 1969, s. 12 vd.; M. Günel, *Eski Van Kent Dokusu Üzerine Bir Deneme* (Y. Ü. Sosyal Bil. Enst. basılmamış Yüksek lisans tezi), Van, 1993, s. 52-57;

3. F. Demiroğlu, "Van'da Ulu Camii" *İKİNİSAN GAZETESİ*, Sy. 119, Van (07 Mart) 1958).

4. A. Talay, age., s.35.

Yine Van Tarihi'nin 1056 (1647) yılı olayları arasında, Van'da büyük deprem olduğu ve **Camii Kebir'in** güney batısının yıkıldığı kayıtlıdır.

Faiz DEMİROĞLU, kaynak vermediği 1060 (1650) tarihli arşiv vesikasını aynen neşretmiştir ki özetle: "Nefs-i Van'da Şah Ermen demekle maruf **Camii Kebir'in**" bir bölümünün büyük depremde yıkıldığını, vakıf geliri kalmayan yapının Canib-i Yemin kâtibi Ali Efendi'nin kendi parasıyla tamir ettirdiğini belirtmektedir (5). Caminin kuzeyine eklenen bölümünün ise bilindiği gibi kitabesi mevcut olup ebced hesabıyla 1131 (1718) tarihini taşımaktadır.

1 Mayıs 1330 tarih ve 96 sayılı **Şehbal Dergisi'nin** 475. sayfasında W. Bachmann'ın fotoğraflarına benzeyen Ulu Camiye ait 3 resim yayınlanmış, altlarında da izahat verilmiştir. Sağ üst köşedeki resmin altında:

"Van'daki Ulu Camiin enkazı 830 sene mukaddem Van, Erciş, ile Azerbaycan'ın bir kısmında icrâyı hükümet eden mülûk-i Etrâka mensup ARRAN hükümdarlarından **İmadeddin Veddünya Ali bin Musa** tarafından Van Kasabası'nda inşâ ettirilmiştir. Kıymettar âsâr-ı atîka-i nefise addediliyor. Kapının üzerindeki kitabede banisinin ismi şu suretledir.

İmadüddin ved-dünya Ali bin Musa hallede mülkehu" cümleleri yazılıdır. (Resim: 13).

Caminin yıkılmadan önceki durumunu ise Davullu Müftüzade Sabri Bey'den öğreniyoruz:

"Camii Kebir, 1260 (1844) tarihine kadar mamur iken zelzele arızası ile kubbesi çatladığından tehlikeli bir vaziyete gelmiş, biz-zarûre kapatılmış içindeki kabil-i nakil müteberrikat ve mefruşat bitişiğindeki kısma nakledilip orası cami ittihaz edilmişti. 1292-1293 (1874-1875) tarihinde, fakir, 8-9 yaşlarında idim. Bir ikindi vakti mektepten çıkmış eve dönüyordum. Cami evimize 200-300 hat ve mesafede idi. O arada şiddetli gök gürler gibi azim bir tarraka hasıl olarak ortalığı sarstı. Caminin bütün mühitini toz duman kapladı. Bütün halk koşuştu, kubbe çökmüştü. Vali Halil Bey zamanında cami kubbesinin ahşaptan yapılması düşünülmüş, keşif de yapılmış, fakat enkazın kaldırılması 500 küsur liraya malolacağı için olduğu gibi bırakılmıştır" (6).

Bu bilgiler bazı çağrışımlar yaptırırsa da, Ulu Cami'nin kesin olarak tarihlemesine yetmemektedir. Ulu Cami'nin hatibi tarafından yazılan Van Tarihin'de "Akkoyunlu Selâhatininden Şah Ermen demekle Meşhur Sultan Abdurrahman Ahlat'dan gelerek Camii Kebiri bina etti" şeklinde geçmesi, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde de görüldüğü gibi, büyük eserlerin büyük devletlere veya hükümdarlara nisbet edilmesinin ne-redeyse gelenek haline gelmesinden kaynaklanmalıdır. Akkoyunlular, bilindiği gibi teş-

5. F. Demiroğlu, "Van'da Ulu Cami" (devam) İKİNİSAN GAZETESİ, Sy. 120, Van (08 Mart) 1958.

6. F. Demiroğlu, agm., s.2.

kilât ve idare bakımından Doğu Anadolu bölgesinde kalıcı bir etki bırakmış, Uzun Hasan'ın kanunları Osmanlı döneminde bile uzun süre devam etmiştir. Evliya Çelebi görkemli gördüğü Selçuklu yapılarına (Erzurum Çifte Minareli Medrese dahil) hep "Akçakoyunlu hükümdarının eseridir" demekten kendini alamamıştır. Akkoyunluların Ahlat'ta hükümler olduğu gözönünde tutulsa da Ulu Cami için çok geç bir zaman dilimine rastlamaktadır.

Ancak Ermen Şahlar'da da Abdurrahman adında bir hükümdar bulunmamaktadır. Şehbal Dergisi'ndeki resim altı bilgilerin nereden alındığı ve doğru okunup okunmadığı meçhuldür. Burada kesinlik kazanan iki nokta vardır:

- 1- Ulu Cami'nin asıl adı Şah Ermen Camii'dir.
- 2- Caminin kubbesi 1874-1875 yıllarında yıkılmıştır.

2 - KIZIL (TOPÇUOĞLU) CAMİİ:

Tebriz Kapısı Mahallesi'nde bulunan bu caminin de kesin tarihi bilinmediği gibi değişik adlarla anılagelmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi El Yazmaları Kataloğu E. 9487 numaralı defterde yer alan Van Kalesi ile ilgili minyatürde üzerine **Kızıl Cami** yazılmışken (Resim:1) Lynch'te ve 1915 tarihli şehir krokisinde **Topçuoğlu** (7); yakın tarihli Türkçe kaynaklarda ise **Sinaneddin Cami** şeklinde geçmektedir (8). Son yüzyılda tamamen Ermeni mahallesi içinde kaldığından halkın **Yesir (Esir) Cami** dediği yapı Grammont'a göre, Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği **Tebriz Kapısı Camii** olmalıdır (9).

Yapı, camisi yıkılmış tuğla bir minare ile buna daha sonra eklenmiş enine dik-dörtgen planlı ikinci bir camiden oluşmaktadır (Çizim: I). Ortalama 8.00x15.50 m. ölçülerindeki harim mekânı ile minare aksı arasında 11^olik bir açı bulunmaktadır. Doğu ve batı duvarları kuzeydoğu yönüne kaydırıldığından plân şeması da dikdörtgenden çok paralelkenar biçimindedir. Kible duvarı 1.40 m., diğer duvarları 1.10 m. kalınlığında olup, dış yüzleri kesme taş kaplamalı dolgu duvar tekniğiyle örülmüştür. Kuzey duvarı minareye kadar, doğu duvarı kısmen yıkık durumdadır. (Resim: 6,9).

Kalan izlerinden, bir son cemaat yeri olduğu anlaşılan cami harimine minareye yakın bir kapıdan girilmektedir. Derin bir niş içine yerleştirilen yuvarlak sütunceli kapı açıklığından başka bu cephede bir de mihrabiye yer almaktadır. Ana mekân, ortada pandantiflerle geçirilen bir kubbe; yanlarda kible duvarına dikey olarak uzanan iki beşik tonozla örtülmüştür. Ancak örtü sistemi de tamamen yıkık durumdadır. Kubbe ve tonozlarla bunları destekleyen kemerlerle tuğla malzeme kullanılmıştır. Kalan izlerinden içten, duvarların birkaç kez harçla sıvandığı, süslemeye hiç yer verilmediği an-

7. H.F.B. Lynch, *age.*, s. 105.

8. E. Atsız *age.*, s. 19'da Kızıl Cami için (Sinaneddin) adını kullanmış daha sonraki araştırmalarda bu adı tekrarlamışlardır. Halbuki Sinaneddin veya Sinaniye Camii İskele Mahallesi'nde, Horhor'a yakın başka bir yapı olup üzerinde kitabesi ile vakfiyeleri bulunmaktadır. Ayrıca bkz, F. Demiroğlu, "**Tarihi-Mabedlerimizden Sinaniye Camii**", İKİNİSAN. GAZETESİ, Sy. 163, Van (30 Nisan) 1958, s. 1-2; A. Talay, *age.*, s. 189.

laşılmaktadır. Caminin örtüsünde kullanılan tuğlalarla minarenin tuğlaları farklı özelliklere sahiptir.

Kible duvarında yuvarlak planlı bir mihrap nişi ile iki yanında iki pencere; doğu duvarında iki, batıda bir üst pencere bulunmaktadır. Dış cephelerdeki kesme taş kaplamalar tamamen sökülüştür.

Tarihi minare 4.25x4.25 m. ölçülerinde 8 sıra kesme taştan yapılmış kare bir kaide üzerinde yükselmektedir (Resim 7). Giriş batudan zemin seviyesine açılan bir kapıdan sağlanmıştır. 24 sıra tuğladan oluşan sekizgen pabuçtan sonra gelen silindirik gövdenin ancak 14.30 m. si günümüze ulaşabilmiş. Şerife ve peteği yıkılmıştır. 23.5x6x6 cm. ölçülerindeki yüzleri dışbükey tuğlalar her sırada yarım boy kaydırılıp yatay - düz istifle örülmüş, aralarında 2x3 cm. derz ve harç boşluğu bırakılmıştır. Gövdenin üst çapı 3.80 m., duvar kalınlığı ise 80 cm. dir. Gövdenin ortasında, güney yönünde bir aydınlatma menfezi bulunmaktadır.

Pabuçta, ortaları köşelere gelecek biçimde düzenlenmiş derzlerden oluşan çifte baklava (eşkenar dörtgen) motiflerine; gövdede ise tüm yüzeyi kaplayan bağımsız eşkenar dörtgenlerden oluşan geometrik süslemeye yer verilmiştir (Resim: 10-12; Çizim: III-IV). Gövdenin onuncu metresinde, 1m. yüksekliğinde kare levhalar şeklinde alçı zemine oturtulmuş kesme tuğladan sekiz kollu geçme motifleri ile ortada 8, iki levhanın birleştiği alanlarda 5 köşeli yıldızlardan oluşan süsleme kuşağı mevcuttur. (Resim: 12). Bu kuşağın iki kenarında, birer tuğla dizisi ile çerçevelenmiş ve her tuğla arasına ikişer adet yerleştirilmiş yuvarlak çini çanaklar bulunmaktadır. Literatürümüzde sıkca rastlanan ve Sanat Tarihi çevresinde iyice tanınan (10) bu süsleme, alçı yuvalara yerleştirilmiş firuze ve lacivert renkli sırcalardan oluşmaktadır.

Minarenin batı yönündeki süslemeleri devamlı rüzgar ve yağmur aldığından dökülmüş, diğer kısımları da oldukça bozulmuş durumdadır. Kaidesi, Prof. Dr. Taner TARHAN başkanlığındaki kazı ekibi tarafından 1989 yılında restore edilerek yıkılmaktan kurtarılmıştır (11).

Tuğla minare, mimari yapısı ve süsleme özellikleri ile, daha önceki araştırmacıların da isabetle belirttiği gibi XIII. yüzyıl Selçuklu dönemine işaret etmektedir. Minare gövdesindeki derzlerden oluşan eşkenar dörtgen motifli geometrik süsleme örneği, Tokat Alaca Mescid minaresinin bezemelerini hatırlatmaktadır (12). Çinili süsleme arasındaki sekiz kollu yıldız motifleri ise Ankara Arslanhane Camii (1289) minberinin yan ka-

9. F. Çelebi, *age.*, s. 1229; J.L.B. Grammot, *age.*, s. 109; T. Tarhan, *agm.*, s. 316.

10. Ş. Yetkin *Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul, 1972, s. 35-146; Y. Demiriz, "Mimari Süslemede Renk unsuru Olarak Kullanılan Keramik Çanaklar", STY, V, İstanbul, 1973, s. 181-199.

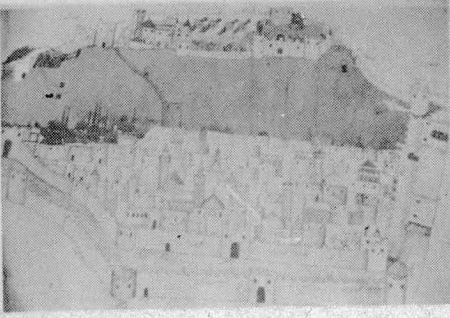
11. T. Tarhan, "Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazıları", XII. KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI, II, Ankara, 1990, s. 435.

12. Bkz. Ö. Bakırcı, *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı*, I, Ankara, 1981, s. 502-503; II, şekil: 11.

natlarındaki geometrik kompozisyonunun tam bir benzeridir (Resim: 14). Ulu Camii, batılı araştırıcılar tarafından incelendiği halde bu cami ve minaresinin gözden kaçması veya dikkate alınmaması, minarenin Osmanlı döneminde harçla sıvanmış olmasından kaynaklanmalıdır. Depremler sebebiyle yıkılan asıl caminin yerine muhtemelen XVI. yüzyıldan sonra yapılan bugünkü cami, minareye göre çok küçük ve mütevazi kalmıştır.

Sonuçta, tarihleri kesin olarak bilinmeyen, ancak mimari ve süsleme özellikleriyle Selçuklu döneminden kaldığı anlaşılan bu iki yapının, Eski Van Kenti'nin yürekler acısı terkedilmişliğinden kurtarılarak koruma altına alınması gerektiğini vurgulamak istiyoruz. Çünkü bölgede bunlardan başka tuğladan yapılmış Selçuklu minaresi kalmamıştır.

Kızıl Cami minaresinin kaidesinde gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarının gövde kısmında da sürdürülmesi; kazıdan çıkan Ulu Cami'ye ait nâdide süsleme örneklerinin Van Müzesi deposundaki nemli ortamdan kurtarılıp hiç olmazsa sergilenmesi konusunda ilgililerin gayret göstermesi en büyük dileğimizdir. Van'daki Selçuklu izlerinin silinmesini istemeyen, Selçuklu Sanatına gönül veren herkesin destek olacağına inanıyoruz. İstanbul Üniversitesinin başlatıp Yüzüncü Yıl Üniversitesinin devam ettirmek istediği çalışmaları yürekten destekliyoruz.

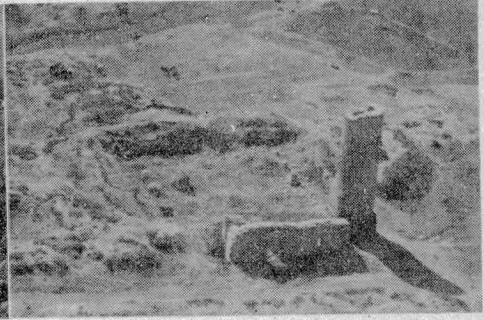
1. Osmanlı Arşivi'nde Eski Van Kalesi
(Topkapı Sarayı, El Yazmaları) E. 9787

2. Eski Van ve Ulu Cami (W. Bachmann'dan)

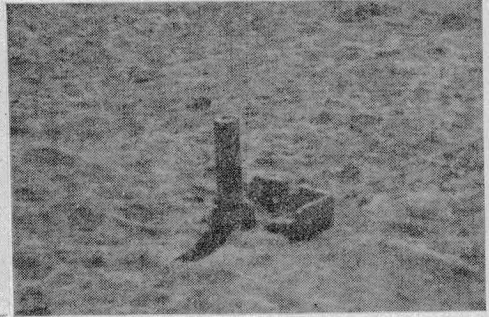
3. Eski Van'da Ulu Cami ve Kızıl
Cami'nin genel görünüşü

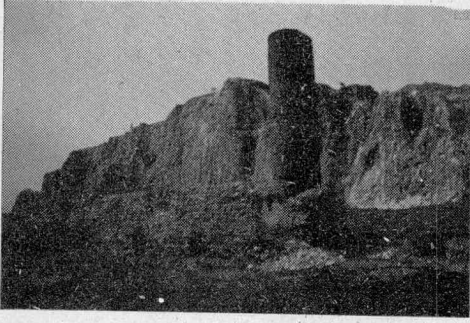
4. Ulu Cami'nin bugünkü durumu

5. Ulu Cami'e ait süsleme parçaları

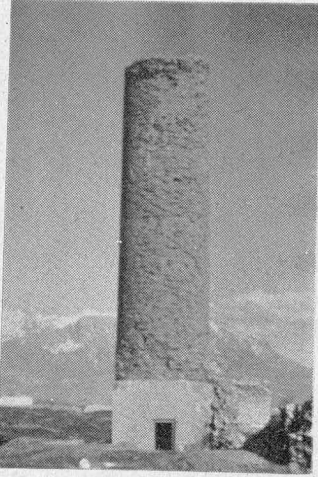
6. Kızıl Cami

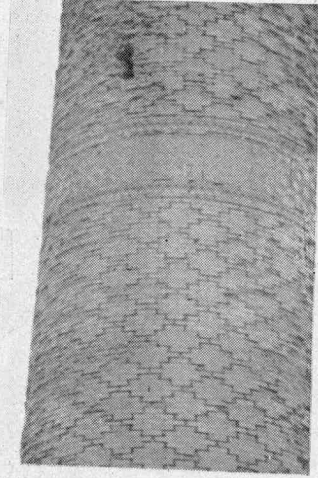
7. Kızıl Cami / kuzeyden görünüşü

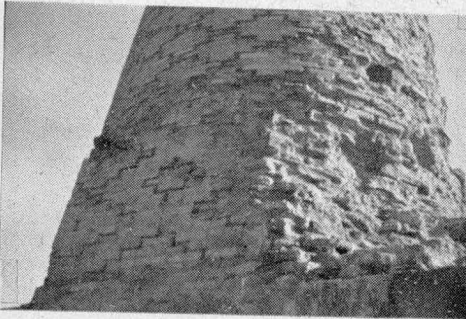
8. Kızıl Cami / güneydoğudan görünüşü

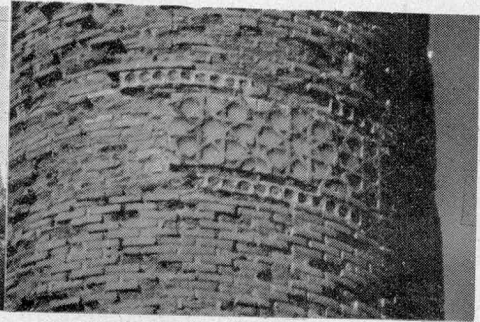
9. Kızıl Cami Minaresi

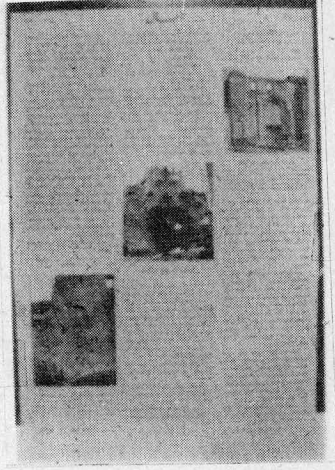
10. Kızıl Cami Minaresi süsleme örnekleri

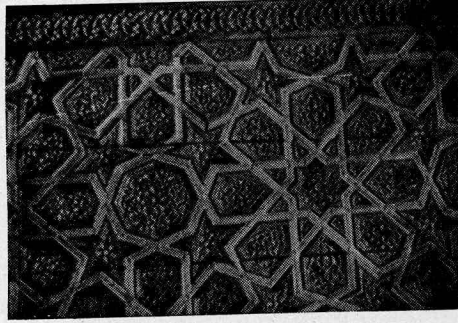
11. Kızıl Cami Minaresi süsleme detay

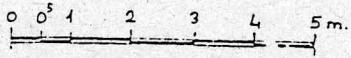
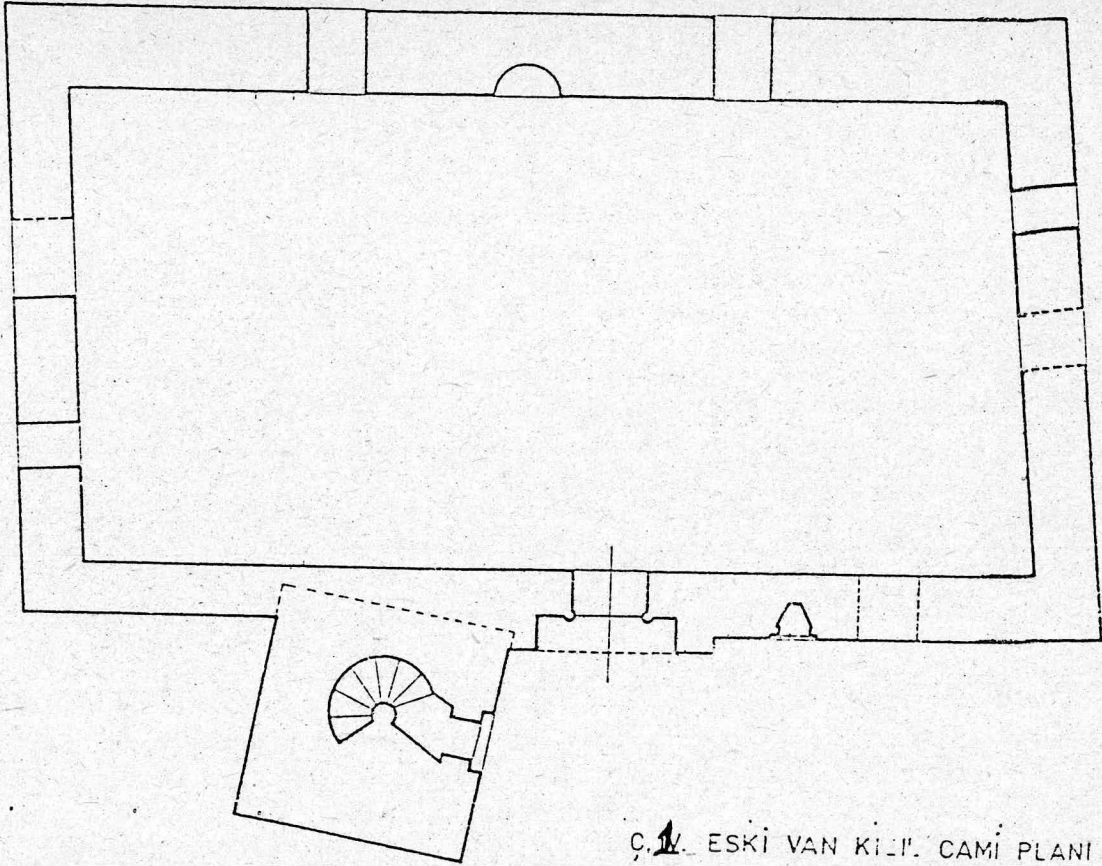
12. Kızıl Cami Minaresi süslemesi detay

13. Şehbal Dergisi'nde Ulu Camii'nin resimleri

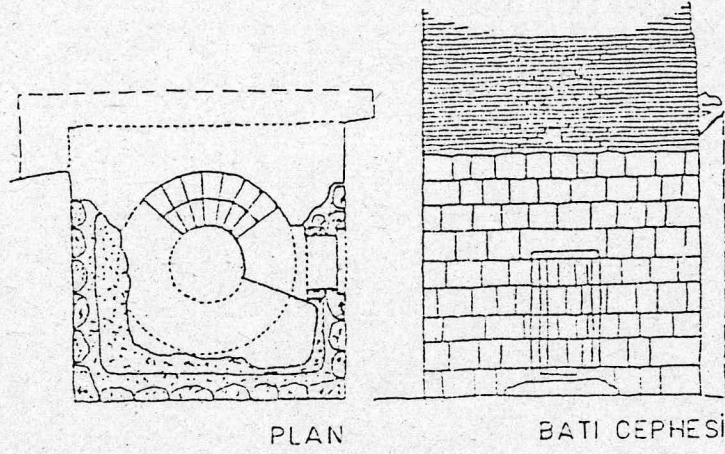

14. Ankara, Arslanhane Camii Minberi süslemelerinden

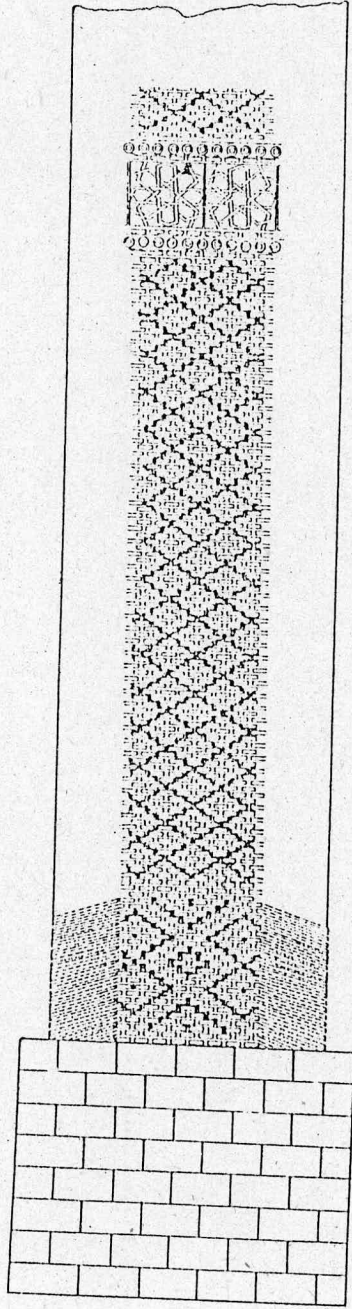

Ç. IV. ESKİ VAN KILIÇ CAMİ PLANI

VAN-1991

VAN ESKİ VAN KIZIL MİNARE CAMİİ
Minare kaidesi restorasyon projesi

ESKİ VAN KIZIL MİNARE SÜSLEMESİ
R. CAVUSOĞLU

